Lectura a trei generaţii de aristocrate: Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata şi Bethlen Zsuzsánna

KIMPIÁN ANNAMÁRIA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Una dintre primele biblioteci publice din ţară adăposteşte şi azi singura bibliotecă din secolul al XVIII-lea, păstrată în întregimea ei, care a aparţinut unei aristocrate maghiare, Bethlen Zsuzsánna. Cele 1200 de cărţi care formează colecţia soţiei fondatorului bibliotecii Teleki, au intrat în posesia ei, fie prin moştenire, fie prin achiziţionare. După moartea soţiei sale, Teleki Sámuel i-a aşezat colecţia în biblioteca proprie fiind pusă şi ea la dispoziţia cititorilor. Cărţile sunt păstrate şi astăzi în locul şi în ordinea în care le-a aşezat Teleki, şi anume, în holul sălii bibliotecii.

În colecţia Zsuzsánnei Bethlen s-a păstrat aproape în întregime biblioteca altor două aristocrate transilvănene, şi anume ale doamnelor Zsuzsánna Rhédei şi Kata Wesselényi. Cele trei femei sunt înrudite între ele, făcând parte din aceeaşi familie şi grup social, ceea ce dă o notă specifică acestor colecţii în care putem urmări dragostea pentru lectură şi carte a trei generaţii diferite de aristocrate. Rhédei Zsuzsánna este mama Katei Wessélenyi şi bunica Zsuzsánnei Bethlen, iar Wesselényi Kata este mătuşa Zsuzsánnei Bethlen. Desigur ar fi fost mult mai interesant dacă am fi putut urmări relaţia prin carte în cadrul unei generaţii alcătuite din bunică, mamă şi fiică, dar din cauza morţii premature a mamei lui Zsuzsánnei Bethlen, Wesselényi Mária, acest lucru este imposibil. Totuşi, este o raritate ca în cadrul unei familii să putem urmări dezvoltarea gustului pentru carte al mai multor generaţii, acest lucru fiind şi mai rar în cazul femeilor.

Despre **Rhédei Zsuzsánna** (1716-1771), soţia lui Wesselényi István (1706-1770), prefectul comitatului Szolnok de Mijloc, contemporanii au ţinut să menţioneze în scrierile lor mai mult frumuseţea ei, decât faptul că ar fi

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

colecţionat cărţi,[1] deşi în biblioteca nepoatei sale, Bethlen Zsuzsánna, sunt în jur de 50 de cărţi, care păstrează însemnele ei de proprietate. Între aceste cărţi am găsit una care, conform inscripţiei din carte, i-a fost dăruită Zsuzsánnei Rhédei de o persoană ascunsă în spatele monogramei Sz. P. S., pe care până la această dată nu am reuşit să o descifrăm. Inscripţia sună în felul următor: *Méltoságos L. Baronissa Ur Asszonynak Kiss Rhédei Rhédei Susanna Asszonynak Kegyes és Nagy Patrona-Asszonyá(na)k alázatosan küldi Sz. P. S.* [2] (Doamnei baronese Rhédei Zsuzsánna de Kisréde, patroanei milostive, îi trimite cu umilinţă Sz. P. S.) Se pare că, interesul faţă de carte a Zsuzsánnei Rhédei era cunoscut doar de persoanele apropiate familiei, deşi ea, ca şi alte persoane din rândul aristocraţiei, a avut şi o activitate de mecenat, sprijinind scriitori şi finanţând apariţia unor lucrări. Era un obicei împământenit ca autorii să mulţumească patronilor pentru ajutorul lor şi pe cale tipărită, prin dedicaţia de la începutul cărţii, adresată acestor persoane. Aşa a procedat şi Aranka György, care a dedicat cartea tradusă de el din limba franceză doamnelor Rhédei Zsuzsánna şi Rhédei Druzsina.[3]

Majoritatea cărţilor au fost achiziţionate de Rhédei Zsuzsánna personal sau la comanda ei. Din însemnările manuscrise de pe cărţile intrate în colecţia ei ni se conturează figura unei femei care era la zi cu noile apariţii. Conform acestor însemnări majoritatea cărţilor au ajuns în proprietatea ei la foarte scurt timp după anul apariţiei lor. În marea lor parte, acestea sunt cărţi religioase, biblii, cărţi de rugăciune, disputaţii calviniste, lucrări care au slujit la educarea spirituală zilnică a cititorului. Desigur, din colecţia ei făceau parte

---

[1] Rettegi György, ***Emlékezetre méltó dolgok 1718-1784***. Bev. tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi Jakó Zsigmond, Bukarest, 1970, p. 258.

[2] Aranyosmedgyesi Sámuel, ***Igazságnak áldozatja***, Kolozsvár, 1745. Cota: Tho-173.

[3] Charles Delincourt, ***A Keresztyén Léleknek halál félelmei ellen való orvossága, némely bóldog ki-múlásra való szükséges készületekkel***, Irattattak Frantzia nyelven, Magyarra Fordíttattak Zágoni Aranka György által, H.n., 1768. Cota: Tho-106.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

şi cărţi de natură practică, în special cărţi de medicină, dar a cumpărat şi cărţi despre educarea copiilor.[4]

O mare parte a colecţiei ei este compusă din cărţi tipărite în secolul al XVIII-lea. Puţinele cărţi din secolul al XVII-lea pe care le deţinea au fost cumpărate mai mult pentru interesul ei, legat fie de istoria începuturilor confesiunii calviniste, pe care o împărtăşea şi ea, fie de soarta confraţilor din perioada de zbucium în viaţa noilor religii protestante, şi nu de dragul de a colecţiona cărţi vechi sau rare.

Rhédei Zsuzsánna a avut obiceiul de a-şi scrie numele pe pagina de titlu a cărţii, urmat de obicei de anul semnăturii. O parte dintre cărţi le-a semnat în anul 1750, altele între anii 1760-1762. Datorită faptului că aceste însemnări manuscrise datează doar din anii mai sus menţionaţi, nu putem reconstitui ritmul de dezvoltare a colecţiei. La marcarea cărţilor din proprietatea sa nu a folosit ex libris sau supralibros, nici moto. Cărţile nu sunt numerotate, probabil nu era interesată de o organizare a bibliotecii.

Ea este singura dintre cele trei doamne care a consemnat în unele cărţi faptul că a şi citit-o. Lucrarea lui Dodrige ***Az igaz kegyességnek kezdete és elö menetele*** a apărut în anul 1761 în Debrecen, Rhédei Zsuzsánna a semnat-o ca de obicei pe foaia de titlu în anul 1762, iar în partea interioară a copertei a scris următoarele: *áldott az Isten a ki rá segített hogy által olvastam ezen könyvet. R. S.* (Binecuvântat este Domnul care m-a ajutat să citesc această carte. R. S.) iar pe coperta a doua a notat următoarele: *kettser altal olvastam de még többöz is holtomig mind olvasom.*[5] (am citit-o şi a doua oară şi o voi citi şi de mai multe ori până la moartea mea). Cartea ***Imádságok Imádságának, az az a Szent Mi Atyánknak avagy az Uri Imádságnak titka*** apărută la Cluj în anul 1761 a fost semnată în anul 1762, iar pe coperta a doua găsim consemnarea citirii cărţii: *El végeztem Isten*

[4] Veszprémi István, ***A Kisded Gyermekeknek nevelésekröl való rövid oktatás***, Kolozsvár, 1760. Cota: Tho-450. Cartea este semnată de Rhédei Zsuzsánna în anul 1762..

[5] Tho-103.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

kegyelmességéből. R. S.[6] (Am terminat-o din mila Domnului). Nici una dintre aceste înscrieri nu au fost datate, din păcate nu ştim după cât timp de la cumpărarea lor au fost citite cărţile.

Conform însemnelor de proprietate, majoritatea cărţilor ei a fost moştenită de fiica sa, Wesselényi Kata, în proprietatea nepoatei, Bethlen Zsuzsánna, deţinând mai puţine cărţi moştenite direct de la ea. Însă, până la urmă, şi cărţile moştenite de mătuşa ei, Wesselényi Kata, au ajuns în colecţia ei.

Wesselényi Kata (1735-1788) a moştenit dragostea pentru carte a mamei sale. Contemporanii nu au notat nici despre ea că ar fi colecţionat cărţi, deşi listele de cărţi întocmite după moartea ei stau mărturie că a deţinut o bibliotecă considerabilă.[7]

Ea şi-a numerotat cărţile, cu excepţia uneia singure, le-a renumerotat, însă nu ştim când anume.[8] Nu a redactat un catalog al cărţilor sale, listele de cărţi fiind întocmite după moartea ei, probabil cu ocazia împărţirii bunurilor lăsate moştenire.

Biblioteca Katei Wesselényi păstrată în colecţia Zsuzsánnei Bethlen conţine mai mult de două sute de volume, dintre care treizeci sunt tipărituri din secolul al XVII-lea, majoritatea cărţi religioase. Restul cărţilor au fost tipărite în decursul secolului al XVIII-lea. Între acestea sunt mai multe lucrări practice: de medicină, de istorie, de drept şi de literatură. În proprietatea ei au fost şi ediţii de lux ale unor lucrări, cum este de exemplu

---

[6] Tho-168.

[7] Vezi Deé Nagy Anikó, ***Könyvgyűjtő asszonyok a XVIII. században***, în volumul ***Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára***, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 1996. În continuare: Deé 1996.

[8] Cartea care purta nr. 1 a avut o semnificaţie sentimentală pentru ea. Conform inscripţiei de pe pagina de gardă, această carte i-a fost dăruită cu ocazia confirmării. Titlul cărţii este ***Catechismus, az az a Keresztyéni Hitnek Ágazatira Kérdések és Feleletek által való Rövid Tanitás***, 8, [Kolozsvár, 1732.] Cota: Tho-12.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

Icones plantarum,[9] o carte de botanică cu ilustraţii gravate şi pictate de mână. În urma rearanjării bibliotecii Zsuzsánnei Bethlen de către soţul ei, unele cărţi au ajuns pe rafturile bibliotecii lui Teleki Sámuel, corespunzător tematicii lor.

Spiritul de colecţionar al Katei Wesselényi reiese din faptul că, acele cărţi pe care nu a putut să le achiziţioneze din diferite motive (unele dintre acestea nici nu au fost tipărite, au circulat doar în formă manuscrisă) le copiază. Între acestea sunt şi cărţi care astăzi reprezintă curiozităţi de istorie a ştiinţei. Una dintre acestea este o carte de medicină tradusă de Zay Anna,[10] o alta ***Ars Medica***,[11] prima carte de medicină scrisă în limba maghiară, redactată de Lentsés György în secolul al XVI-lea, dar care a fost tipărită doar în anul 1943.[12]

La fel ca Rhédei Zsuzsánna şi Wesselényi Kata şi-a exprimat dreptul de proprietate asupra cărţilor doar prin însemnarea manuscrisă a numelui. De cele mai multe ori aceste însemne au fost scrise pe partea interioară a copertei sau pe pagina de gardă a cărţii, foarte rar pe pagina de titlu. Însemnările sunt urmate rar de dată. A folosit un singur tip de ex libris, lucrarea unui compactor şi nu a unui artist.[13]

---

[9] Tipărită la Nürnberg între anii 1779-1784.

[10] ***Orvos könyv, mellyet néhai tudós és igen hires Doctor Mathiolus tseh nyelvre fordittatott, 's bővittetett Herbáriumából a' Nyavallyáknak rende szerint Dantzkai keserves bujdosásában maga és gyermekei számokra öszve szedegettetett és Magyar nyelvre fordított Néhai T.N.Vay Ádám Uram árva özvegye Tsöméri Zay Anna...Mostan pedig maga számára le-irattatott Mélt.L.B.Veselényi Kata 1766 Esztendőben.*** Cota: Thq-78/a. MS. 243.

[11] Anul realizării copiei nu apare pe pagina de titlu a cărţii. Cota: Thf-14 MS. 2.

[12] Varjas Béla, ***XVI. századi magyar orvosi könyv***, Kolozsvár, 1943.

[13] Deé Nagy Anikó, ***A marosvásárhelyi Teleki-Bolyai könyvtár ex librisei***, Budapest-Kolozsvár, 2001, il. nr. 166. În continuare: Deé 2001.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

Unele cărţi ale colecţiei ei sunt marcate cu supralibros.[14] O astfel de carte, o biblie în limba maghiară tipărită la Utrecht, a fost dăruită de mama ei, Rhédei Zsuzánna, în ziua nunţii cu Rhédei Zsigmond (1722-1758) la 20 iunie 1751.[15] Pe pagina de gardă a cărţii, Rhédei Zsuzsánna a scris o urare în versuri cu ocazia acestui eveniment datată la Cluj în aceeaşi zi.[16]

Wesselényi Kata nu a folosit moto-uri, dar în special în cărţile religioase găsim versuri, texte rimate scrise de ea pe pagina de gardă a cărţilor. S-au păstrat şi câteva lucrări manuscrise ale ei, care, deşi nu au fost tipărite, par a fi pregătite în acest scop. Unele dintre ele au prevăzute chiar şi pagină de titlu, iar pe una dintre ele apare şi numele localităţii (Aiud) unde ar fi trebuit să apară lucrarea respectivă.

Cunoscând dragostea de carte a soţilor Teleki, Wesselényi Kata s-a gândit că biblioteca ei va ajunge pe mâini bune. Probabil aceasta este cauza pentru care o mare parte a bibliotecii o dăruieşte nepoatei sale încă din timpul vieţii, aceasta fiind inclusă în lista de cărţi întocmită în anii 1770 de către Bethlen Zsuzsánna.

Despre bibliofilia **Zsuzsánnei Bethlen** (1754-1797) au apărut mai multe studii scrise de doamna Deé Nagy Anikó.[17] Dragostea de carte a Zsuzsánnei Bethlen i-a fost inoculată încă din copilărie. Rămasă foarte devreme fără mamă (avea doar un an când i-a murit mama, Wesselényi Mária) a fost crescută de bunicii din partea mamei, şi după cum am văzut mai sus, casa bunicilor a fost una de iubitori şi colecţionari de carte. În

---

[14] Kimpián Annamária, ***Supralibrosuri din colecţia Teleki***, în ***Libraria***, Târgu-Mureş, Biblioteca Judeţeană Mureş, 4, 2005, p. 207, il. nr. 31, 32. În continuare: Kimpián 2005.

[15] ***Szent Biblia. Az-az Istennek Ó és Uj Testamenttomában foglaltatott egész Szent írás***, Utrecht, 1737. Cota: Tho-43/a.

[16] Versurile sunt publicate: Deé 1996, p. 142.

[17] Deé 1996; Deé Nagy Anikó, ***Bethlen Zsuzsánna tékája***, în ***Könyvtári Szemle***, XV (1971), 4 sz, p. 164-167; ***Teleki Sámuel és a Teleki Téka***, Közzéteszi Deé Nagy Anikó, Bukarest, 1976; Deé Nagy Anikó, ***A könyvtáralapító Teleki Sámuel***, Kolozsvár, 1997.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

formarea ei de cunoscătoare şi colecţionară de cărţi rolul hotărâtor l-a avut însă soţul ei, Teleki Sámuel.

Forma bibliotecii Zsuzsánnei Bethlen aşa cum ni se prezintă astăzi i se datorează lui Teleki Sámuel. El a fost cel care, după moartea soţiei sale, a rearanjat această colecţie. Tot el este cel care a întocmit catalogul cărţilor soţiei sale şi le-a publicat în volumul trei al catalogului bibliotecii Teleki.[18] În acest caz s-a abătut de la aranjarea sistematică a cărţilor, cum a procedat în cazul propriei colecţii, şi le-a aranjat alfabetic. Teleki a fost cel care a hotărât ca biblioteca soţiei sale să conţină doar lucrări în limba maghiară. Astăzi ştim că, Teleki Sámuel a inclus în biblioteca sa cărţi din colecţia soţiei sale, pe care le-a trecut în catalogul bibliotecii proprii conform tematicii pe care le aveau. Sunt şi cazuri când, cărţi dedicate lui, ieşite din tipar mult după moarte soţiei sale, ajung în biblioteca Zsuzsánnei Bethlen.[19]

Cărţile moştenite reprezintă nucleul colecţiei de 1200 de volume ale Zsuzsánnei Bethlen. Majoritatea cărţilor le-a moştenit de la mătuşa ei, Wesselényi Kata, o mai mică parte de la bunica ei, Rhédei Zsuzsánna, şi doar câteva exemplare de la părinţii ei, Bethlen Domokos şi Wesselényi Mária. Unele i-au fost dăruite de soţul ei, Teleki Sámuel. Aceste cărţi poartă atât exlibrisul sau însemnarea manuscrisă a lui Teleki Sámuel, cât şi a Zsuzsánnei Bethlen. Pe noi ne interesează mai mult cărţile cumpărate de Bethlen Zsuzsánna, deoarece din aceste cărţi se conturează figura ei de colecţionar de carte, gusturile, personalitatea, precum şi interesul pentru diferitele domenii ale ştiinţei.

---

[18] ***Catalogus librorum Hungaricarum [...] Susannae Com. Bethlen de Iktár***, în ***Bibliothecae Sámuelis Com. Teleki de Szék. Pars Tertia***, Viennae, 1811.

[19] Kotzebue, ***A szerecsen rabok. Valóságos történeten épült érzékeny játék***, Forditotta Kozma Gergely, Posony és Pest, 1802. Dedicaţia manuscrisă a traducătorului lucrării este următoarea: R. *Sz. B. Groff Széki Teleki Sámuel Ur Ő Excelentiája M. Vásárhellyi ritka Könyvtárjába mélységes tisztelete mellett ajánlja a Forditó.* [Ofer (această carte) cu mare respect bibliotecii deosebite din Târgu-Mureş a Contelui Sacrului Imperiu Roman Teleki Sámuel de Szék. Traducătorul.]

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

Ca şi celelalte femei din familie şi ea şi-a format o colecţie mai mult religioasă, însă găsim în număr destul de mare şi cărţi care i-au fost de ajutor în rezolvarea problemelor zilnice cu care se confrunta o femeie în a cărei sarcină intra şi administrarea moşiilor. Nu întâmplător au ajuns în colecţia ei cărţi de horticultură, de agricultură, de dresare a cailor. Tot ea, ca stăpână a moşiilor, răspundea şi de starea de sănătate a celor din jur, atât a membrilor familiei, cât şi a personalului de la curte. Locuind la Dumbrăvioara, cel mai apropiat medic era la Târgu-Mureş, deci era nevoită să-şi însuşească minimum de cunoştinţe de medicină. Nu este de mirare că în colecţia ei se găsesc multe cărţi de medicină, botanică, cumpărate la scurt timp după apariţia lor. Tot în colecţia ei s-a păstrat şi prima traducere în limba maghiară a cărţii lui John Locke despre educarea copiilor.[20]

Era interesată şi de ceea ce învăţau sau îi preocupa pe copiii ei. Probabil din această cauză a cumpărat lucrarea de mineralogie scrisă de Benkő Ferenc[21] (fiul ei cel mare, Domokos, fiind interesat de mineralogie), pe când algebra lui Dugonics András i-a servit la educaţia fiului mai mic, Ferenc.[22]

Bethlen Zsuzsánna a urmărit activitatea ştiinţifică maghiară şi de cultivare a limbii maghiare, ambele aflate la început de drum. Interesul ei se reflectă în faptul că a semnat lucrarea ***Holmi*** redactată de Bessenyei György în anul apariţiei acesteia la Viena, cu ocazia constituirii Asociaţiei Patriotice Maghiare la data de 10 mai 1779.[23]

În colecţia ei găsim şi numerele primei gazete editate în limba maghiară, ***Magyar Hírmondó*** prezentă în colecţie din anul 1790.

---

[20] John Lock, ***A gyermekek neveléséről***, Kolozsvár, 1771. Cartea este semnată de Bethlen Zsuzsánna în anul 1772. Cota: Thq-97c.

[21] Benkő Ferenc, ***Magyar minerologia***, Kolozsvár, 1786. Bethlen Zsuzsánna semnează cartea în anul 1787 la Oradea. Cota: Tho-37.

[22] Dugonics András, ***A Tudákosságnak első könyve, mellyben foglaltatik a Betö-vetés***, Pest, 1784. Cartea este semnată de Bethlen Zsuzsánna în anul 1786 la Oradea. Cota: Tho-107.

[23] Cota: Tho-164.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

Urmând exemplul soţului ei, Bethlen Zsuzsánna a destinat colecţia sa publicului[24] acest fapt punându-şi amprenta asupra formării bibliotecii ei. Şi în colecţia Katei Wesselényi întâlnim cărţi prezente în două exemplare, însă în colecţia Zsuzsánnei Bethlen acest fapt este mai accentuat. Se pare că a colecţionat catechismele, bibliile, psaltirile, produsele literaturii de dispute teologice din secolele XVI-XVII. Unele dintre aceste titluri sunt prezente în mai multe ediţii, sau aceeaşi ediţie în mai multe exemplare.

A încercat să identifice autorii unor lucrări al căror nume nu este tipărit pe carte. Unele dintre aceste încercări s-au dovedit a fi incorecte, însă nu le putem nega importanţa. Pe pagina de gardă a cărţilor consemnează drumul parcurs de carte. Într-o însemnare din anul 1794 pe pagina de gardă a unei ***Biblii*** tipărite la Leida, în anul 1718, ea consemnează următoarele: după tipărire biblia a fost sechestrată în Polonia şi abia prin 1790 a ajuns la Debrecen, intrând în posesia bisericii reformate de acolo, care a plătit cheltuielile de tipărire.

Desigur şi în colecţia ei au ajuns cărţi dăruite de autorii sau traducătorii unor lucrări. Dintr-o astfel de dedicaţie aflăm că preocuparea pentru carte a Zsuzsánnei Bethlen era cunoscută contemporanilor, colecţia ei fiind deja renumită şi cunoscută în societatea literaţilor. Szerencsi Nagy István scrie în dedicaţia adresată Zsuzsánnei Bethlen: „*Kegyelmes Asszonyom! Az Isten Igéjéhez és azon fundált Sz. Vallásunkhoz való buzgó szerelme Excelentiádnak tsak egy szempillantásig sem hágy engemet az aránt kételkedni, hogy az Isten beszédének hasznosan való visgálására szolgáló egy illyen Könyvet, minémű ez az Ó és Új testamentomra Mutató Tábla, kegyelmesen nem fogna Excellentziád venni, és ennek, ama költséges szorgalmatossággal öszve-szedegetett, nagy ritkaságú, és számos Magyar Könyvekből álló Könyves-Tárjában egy helyetskét kegyelmesen nem fogna*

[24] Vezi în prefaţa în limba latină al celui de al treilea catalog redactat de Teleki Sámuel apărut în anul 1811 la Viena.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

mutatni (...)."[25] [(Preamilostivă Doamnă! Cunoscând dragostea Dumneavoastră arzătoare pentru sfânta noastră religie fondată pe Cuvântul Domnului nu mă îndoiesc, Excelenţă, că această carte, care este menită a fi folositoare pentru învăţătura Sfântei Scripturi îşi va găsi un loc în impresionanta Dumneavoastră colecţie de carte rară maghiară, adunată cu atâta sârguinţă şi osteneală (...)] Bethlen Zsuzsánna a onorat această dedicaţie într-o formă mai puţin obişnuită. Nu numai că a găsit loc pentru cele două volume în biblioteca ei, dar a comandat şi o nouă legătură, realizată din pergament alb, coperta fiind decorată doar de supralibrosul ei, iar tranşa cărţii a fost aurită.

Bethlen Zsuzsánna a semnat marea majoritate a cărţilor sale. A folosit în mai multe moto-uri, citate luate din Sfânta Scriptură, pe care însă le-a scris doar în cărţile religioase. „Az *Ur gondot visel mert akik ötet félik soha nem lészen azoknak szükségek*" (Domnul îi are în pază pe cei care cred în el) este cel mai des folosit moto, la fel şi varianta prescurtată a acestuia, *Az Ur gondot visel* (Domnul te are în pază). De altfel, este varianta în limba maghiară a moto-ului folosit de Teleki Sámuel, „*Deus providebit*." În totalitate Bethlen Zsuzsánna a folosit zece moto-uri diferite.

Pentru marcarea cărţilor aflate în proprietatea ei nu a folosit ex libris; cele două tipuri de ex libris pe care le găsim în majoritatea cărţilor sale au fost comandate după moartea ei de către soţul, Teleki Sámuel.[26] Puţine cărţi poartă însemnul de proprietate exteriorizat, supralibrosul. A folosit două tipuri de supralibros, monograma numelui sau numele întreg împreună cu

[25] ***Magyar Concordántzia avagy az Ó és Új Testamentomra mutató tábla, mellyben az új testámentomi Irásokban megirtt dolgok és nevezetes szók, sok helyeken egész mondásokkal is az ABC-ének rendi szerént elintéztetvén fel találtatnak. Írta Nemzeti javára Körösi Mihály Debretzeni Isputályi Prédikátor, Most pedig az Ó testamentumi részét az Auctornak tulajdon keze írásából az Új Testamentumit másod ízben (...) a maga költségén kiadta Szerentsi Nagy István N. Györi Ref. Prédikátor***, Győr, 1788.

[26] Deé 2001, il. nr. 72 a, b.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

titlul nobiliar şi anul executării acestor însemne.[27] A aranjat şi rearanjat colecţia ei de mai multe ori, conform inscripţiilor datate din cărţi. A întocmit liste de cărţi în diferite perioade ale vieţii ei. În arhiva bibliotecii Teleki se află trei astfel de cataloage, din care ni se conturează figura unei femei care, în timp, a dobândit vaste cunoştinţe din domeniul biblioteconomiei.[28]

Concluzionând, astăzi colecţia celor trei aristocrate alcătuieşte un întreg în colecţia Bibliotecii Teleki-Bolyai din Târgu-Mureş. În biblioteca Zsuzsánnei Bethlen, soţia fondatorului bibliotecii, Teleki Sámuel, regăsim o parte a colecţiei bunicii ei din partea mamei, Rhédei Zsuzsánna şi a mătuşii ei din partea mamei, Wesselényi Kata. Am încercat să analizăm aceste trei colecţii în ansamblul lor, fără a ţine cont de mişcările ulterioare ale cărţilor datorate lui Teleki Sámuel. Am încercat să cunoaştem obiceiurile de citire, de procurare a cărţilor ale aristocratelor din Transilvania secolului al XVIII-lea. Toate cele trei biblioteci feminine prezintă acelaşi profil. Diferenţa dintre ele constă doar în mărimea lor. Nu găsim note, sublinieri, comentarii, adnotări, importante pentru istoria cititului, ale căror autori să fi fost cele trei doamne. Atât Rhédei Zsuzsánna, cât şi Wesselényi Kata şi Bethlen Zsuzsánna au fost bine informate, au fost la curent cu noile apariţii editoriale, se descurcau în lumea cărţilor. Cât de bine funcţiona acest sistem de informare reiese şi din faptul că multe cărţi au intrat în posesia lor la puţin timp după apariţie. Singura care a dobândit cunoştinţe de biblioteconomie mai vaste a fost Bethlen Zsuzsánna, datorită probabil şi influenţei lui Teleki Sámuel; ea a fost prima care a întocmit un catalog al cărţilor sale.

[27] Kimpián 2005, p. 207, il. nr. 29, 30.

[28] Vezi studiile lui Deé Nagy Anikó.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)

The Readings of Three Generations of Aristocratic Women: Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata and Bethlen Zsuzsánna

Abstract

Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata and Bethlen Zsuzsánna are three representants of the XVIIIth century aristocracy. They are closely related not only by their passion for books, but also by familly connections.

Rhédei Zsuzsánna (1716-171) was interested in books, but only her close friends knew about her passion. She used to buy the books as soon as they were published; most of them were religious books, some of them were dealing with more practical subjects, such as medicine, children education etc. Her collection was inherited by her daughter, Wesselényi Kata.

Wesselényi Kata (1735-1788) founded an impressive library of more than 200 books, on various domains: history, medicine, literature, law etc. She considered that her niece' s love for books was a guarantee for taking care of her collection, and she decided to offer it to Bethlen Zsuzsánna. Those books were finally included in Teleki Library.

Bethlen Zsuzsánna (1754-1797) inherited her aunt collection and added it to her husband' s library. Her collection was quite large, containing about 1200 books. Most of them were religious, and only few of them were dealing with some other subjects, such as agriculture, administrative aspects, medicine etc.

All those books are today part of Teleki-Bolyai Library.

BDD-A19349 © 2006 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:34:35 UTC)